

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen”, Slotlaan 220, Zeist

D. HOLWERDA — ZUIDHORN

Paulus' brief aan de gemeente te Rome

(3)

8. Zoals in meer brieven begint Paulus (na de aanspraak) met een dankgebed aan God, dat Hij het geloof heeft doen openbaar worden in de gemeente, aan welke hij schrijft. Vermaningen (waar nodig, zelfs scherpe terechtwijzingen) komen later. Hij erkent de gaven van geloof en liefde die God aan anderen heeft uitgedeeld. Dat blijkt ook straks in v. 12: hij heeft niet alleen iets te geven, maar hoopt ook iets te ontvangen. Over en weer zullen Paulus en de gelovigen te Rome van elkaar ontdekken, dat het geloof in den ander woont. Zulk een bejegening vraagt Paulus omgekeerd ook voor zichzelf, 2 Cor. 10:7. Ik dacht, dat het geen kwaad kon, als wij bij verschil van mening eens begonnen met die houding tegenover elkaar aan te nemen.

9. „God... is mijn getuige”: als Paulus hier een eed zwerft, heeft dat misschien een soortgelijke reden als in 2 Cor. 1:18: het lang onvervuld blijven van een door hem gedane belofte zou twijfel kunnen doen rijzen aan zijn betrouwbaarheid. Het gevolg zou kunnen zijn, dat men ook het Evangelie dat hij brengt niet meer betrouwbaar acht.

13. Welke verhindering precies in het spel is geweest, zegt Paulus niet. Maar wij weten uit het verslag van zijn zendingsreizen, dat Paulus zich van stap tot stap door den Heiligen Geest liet leiden (Hand. 16:6, 7).

14. De gemeente in Rome zou eens kunnen vermoeden, dat Paulus een cultureel ontwikkeld gehoor zocht. Hij had toch maar in Griekenland voor de Areopagus gestaan en met wijsgeren gediscussieerd (Hand. 17). Maar de apostel ontkent dit uitdrukkelijk. Ook niet met Griekse cultuur doordrenkte mensen wil hij bereiken.

16. Schaamt hij zich niet voor een onontwikkeld publiek, evenmin voor de boodschap die hij te brengen heeft. Daar zou oppervlakkig bezien wel aanleiding toe zijn. Want dat evangelie is — zo beklemtoont Paulus het speciaal in 1 Cor. 1 — „het verhaal van het kruis” (v. 18), „voor Joden een ergernis, voor Grieken een dwaasheid” (v. 23). Toch is juist deze proclamatie van een aan het kruis gestorven Verlosser de „kracht Gods tot behoud”. Er is ook in de heidenwereld geloof aan een hogere macht. Ook leeft daar het besef, dat mensen niet bij machte zijn de ellende op te ruimen en het leven te bevrijden. Door magie probeert men nu een hogere, goddelijke macht te beheersen en aan te wenden tot verlossing van het mensenleven. We ontmoeten zo'n magiër in Hand. 8. Hij krijgt grote aanhang, en men betitelt hem als 'de grote kracht Gods'. Maar als het evangelie komt, worden dergelijke lieden als charlatens aan de kaak gesteld. Want in dat evangelie wordt echt de kracht Gods openbaar. Waarom?

17. Omdat dit evangelie van het kruis spreekt van verzoening, het wegnemen van de schuld die wij hebben bij God, en daarom een acte is van vrijspraak, zodat niet langer straf dreigend in het verschiet ligt. Deze rechtvaardiging, deze vrijspraak, geschiedt „uit geloof tot geloof”. Paulus komt op dit 'dubbel-thema' uitvoerig terug in 3:21. Hier geeft hij het dubbele kenmerk van zijn boodschap, waarom heel zijn brief zich zal blijken te bewegen. „Tot geloof” omschrijft hij in 3:22 als „voor allen die geloven”. In 1:17 gebruikt hij een stijlfiguur als in 2:26, waar hij spreekt van „onbesnedenheid” („voorhuid” Stat.-vert.), terwijl bedoeld zijn „onbesnedenen”. Hij doet dat om een

'slagzin' te krijgen, die zich gemakkelijk in het gehoor prent. Paulus hangt hier a.h.w. zijn spandoek uit.

Iets dergelijks deed ook Habakuk (vgl. 2:2), wiens woorden hij nu aanhaalt.

Situatie in Habakuk's dagen. 't Is de tijd van de regering van Jojakim (608-597 v. Chr.). Deze is zijn broer Joahaz opgevolgd, die maar drie maanden regeerde. Ze waren zonen van den vromen Josia. Jojakim is goddeloos; probeert zelfs den profeet Jeremia gevangen te zetten (Jer. 36:26).

Internationaal bezien is het de tijd van de overrompelend snelle opkoms van de Chaldeeën. Nadat dezen hebben meegewerkt aan de verovering van Ninevé, de hoofdstad van Assyrië, onderwerpen ze tal van vazalstaten van dit rijk. Hun beslissende overwinning, nl. die op Farao Necho van Egypte in de slag bij Karkemis (605) staat voor de deur. Al beseft men algemeen niet, dat het zo snel zal gaan (Hab. 1:5), de HEERE heeft Habakuk geopenbaard, dat de trotse Nebukadnezar alles onder de voet zal lopen, ... ook Juda!

Habakuk heeft het moeilijk met het onrecht en geweld dat hij in eigen land ziet: de goddeloze verdrukt den rechtvaardige. Als de HEERE op zijn klacht antwoordt, dan is dit antwoord in eerste instantie allerminst geruststellend. God zal nl. Zijn strafgericht aan Juda laten voltrekken door de Chaldeeën, maar... hun komst betekent geen herstel van recht. Integendeel: „dit volk rekent alleen met zichzelf, met eigen belang. Het bepaalt zelf wat recht is. Zijn zelfverheffing gaat alle perken te buiten, het huldigt slechts zijn eigen hoogheid en het recht van den sterkste” (Goslinga, K.V. op Hab. 1:7).

Op de hernieuwde klacht van Habakuk komt dan van Gods zijde het antwoord dat we aan het begin van hfdst. 2 vinden. Wat de HEERE hem openbaart moet hij op een aanplakbord bevestigen en opstellen op een in het oog vallende plaats, zodat de mensen het lezen: Het gericht komt, want de zelfverheffing van den Chaldeeën kan God niet behagen (vgl. 1:11). Maar niet aanstonds is het zover; de vromen zullen nog even op het oordeel van den HEERE moeten wachten. Maar laten ze het weten: de trotse overweldiger zal tenslotte vallen onder Gods oordelen; maar de rechtvaardigen die gelovig op den HEERE wachten is het leven beschoren. Zij komen in het gericht niet om.

In Habakuk wordt dus een dubbel gericht voorzgd: eerst over Gods ongehoorzame volk door een vreemden overweldiger; en dan het gericht over dezen verwaten onderdrukker. En Paulus heeft, denk ik, de overeenkomst (ondanks alle verschil in details) met zijn eigen dagen gezien. Israël, het volk Gods, had den laatsten profeet (Gods eigen Zoon) gekruisigd. Nog ruim tien jaar, dan zal Jeruzalem het vonnis over deze mis-

daad ondergaan en door de Romeinen worden verwoest. Maar wat de Christenen van den Romein ondervinden zullen zal voor een deel ook wreedheid zijn (Nero!). Doch nu mag Paulus opnieuw de belofte van Habakuk's dagen proclameren: het gericht komt, en alleen wie gelooft zal daaraan ontkomen.

18—32. In de tekening van de verwording worden tal van zonden genoemd, o.a. verwatenheid, meedogenloosheid, moord (29-31), maar het eerst en het meest uitvoerig de zedeloosheid (24 vlgg.), die én het Rome én het Corinthe van die dagen kenmerkte. Paulus wijst de diepste oorzaak van deze verwording aan: het verlaten van God, het vereren van het schepsel als Schepper.

18. Hij begint met te stellen, dat de goddeloze mensen de 'waarheid bedwingen door onrecht'. Met 'waarheid' zal hier wel hetzelfde zijn bedoeld dat straks (v. 25) 'de waarheid Gods' wordt genoemd. (Sommige handschriften hebben trouwens ook hier in v. 18 dat 'Gods' erbij.) 'De waarheid Gods' betekent zoveel als 'de echte God' (waar in v. 25 tegenover staat 'de leugen', d.i. de onechte god, de afgod). 'Bedwingen': als van twee vechtende jongens één het gewonnen heeft, dan houdt hij z'n tegenstander stevig in de greep: hij drukt hem met alle macht tegen de grond, laat hem niet meer overeind komen. Zo laten de goddelozen God niet meer aan het woord komen, ze smoren Zijn stem. Ze handelen zo 'door onrecht'. Het woord wordt o.a. gebezigd van 'ontrouw jegens je superieur' (Joh. 7:18). Vgl. ook Luc. 16:10, waar 'onrechtvaardig' de tegenstelling is van 'trouw' (het gaat over den rentmeester die zijn baas bedriegt, vgl. ook v. 8). Straks in Rom. 3 spreekt Paulus nu eens van 'ontrouw' (v. 3), dan weer van 'onrechtvaardigheid' (v. 5). Ik zou ook hier in 1:18 willen denken aan ontrouw, en dan in het bijzonder die van den duivel. In 2:8 zet Paulus opnieuw 'waarheid' en 'onrecht' tegenover elkaar, en daar als verpersoonlijkte machten: God en Satan. In de grond der zaak ligt het hier in 1:18 niet anders: in het hart der mensen verdringt de Satan God.

(wordt vervolgd)

KERKELIJK Leven

Polarisatie

Ieder die een beetje thuis is in wat er in ons landje te koop is kent het woord „polarisatie”. Vooral in het nieuws over de ellendige politieke situatie waarin wij ons momenteel bevinden speelt het een belangrijke rol.

Het woord werd oorspronkelijk vooral in de natuurwetenschappen gebruikt. En wel in verband met bepaalde verschijnselen van het licht en de electriciteit. Maar geleidelijk kreeg het ook een ruimere betekenis. Het wordt nu b.v. ook gehanteerd in de sociologie, de wetenschap omtrent de verschillende samenlevingsverbanden die onder de mensen voorkomen.

Men onderscheidt voorts wel tussen ten minste tweeërlei soort polarisatie. Die zijn inderdaad verschillend van opzet en doelstelling. Maar ze hangen tegelijk ook nauw met elkaar samen. De éne gaat namelijk al heel gauw over in de andere.

De eerste vorm van polarisatie bestaat hierin dat bepaalde mensen of mensengroepen zich inspannen om zich — b.v. op het terrein van de theologie of de politiek — zo scherp mogelijk eigen opvattingen en overtuigingen bewust te maken, ze daarna zo zorgvuldig mogelijk onder woorden te brengen, om ze dan en zo tegenover die van anderen af te grenzen.

Een dergelijke polarisatie is op zichzelf een goed ding. Ze dringt allen die daarbij betrokken zijn tot een grondige analyse en inventarisatie van wat men werkelijk denkt, weet, gelooft. Ze dringt, anders gezegd, tot grondig zelfonderzoek en leidt tot dieper zelfkennis. Ze brengt hen die er toe overgaan er ook toe het wezenlijke van het bijkomstige in de wereld van eigen gedachten en overtuigingen te onderscheiden. Heel vaak staat een dergelijke polarisatie in dienst van de poging om tot eenheid van opvatting en zo ook tot eenheid van optreden en handelen te komen. Deze soort polarisatie vindt b.v. plaats in het streven van kerken om tot vereniging te komen.

Maar, zoals gezegd, polarisatie kan ook iets anders zijn. Het zich scherp realiseren van wat men denkt, gelooft, hoopt kan er ook toe leiden dat mensen individueel of in groepsverband zich ten opzichte van elkaar gaan afzetten. Men overaccentueert dan de verschillen en drijft ten gevolge daarvan mensen en mensengroepen uiteen. Deze polarisatie omschrijft Van Dale's woordenboek als „het ontstaan of toenemen van (tot dan toe verborgen) spanningen en tegenstellingen in een groep.”

Wij hebben die polarisatie levensgroot gezien b.v. in de P.S.P. Tot tweemaal toe hebben in deze partij van de „vredelievenden” de mannen als tijgers tegenover elkaar gestaan en de partij daardoor uiteen gescheurd. En we beleefden ook een fatale en weerzinwekkende polarisatie bij de P.v.d.A. Eerst werd ze bedreven in die partij door „Nieuw Links”. Die vond haar afsluiting in de beruchte „berendans” van Van der Louw. En ze leidde tot de afscheiding van de DS '70 van Drees Jr c.s. In deze dagen bedrijft de P.v.d.A. als geheel polarisatie, doordat ze, ondanks het verzet van meer bezonnen leidslieden, iedere samenwerking om tot een eensgezinde en sterke regering te komen radikaal afwijst — behalve met partijen die integraal háár regeringsprogramma aanvaarden en ermee akkoord gaan dat háár mannen de voornaamste ministerszetels bezetten.

Men kan deze polarisatie met minister Boersma typeren als „apartheidspolitiek”. Maar beter nog kan men haar kwalificeren

als anti-democratische „partij-dictatuur”, een variant van de „dictatuur van het proletariaat.”

☆☆☆

Ook in de kerk wordt polarisatie gesignaleerd.

Zo wordt b.v. de verontrusten in de (synodaal) Geref. Kerken verweten dat hun actie de polarisatie, het tegen elkaar opzetten van de verschillende nuances in de gereformeerde kerkelijke wereld, bevorderde. De vraag is evenwel of niet prof. Kuitert c.s. dat door hun provocerend optreden doen en het optreden van de „verontrusten” in deze wel iets anders is dan de ontmaskering van die polarisatie.

Hetzelfde kan men zeggen ten aanzien van wat in de Ned. Herv. Kerk plaatsvindt. De opstellers van het bekende „Getuigenis” wordt eveneens in de schoenen geschoven dat zij zich aan polarisatie schuldig maken. De vraag is evenwel weer of de mannen van het „Getuigenis”, die in feite niets meer deden dan het weer in de herinnering terugroepen van essentiële momenten uit de Gereformeerde confessie, iets meer deden dan het in het licht plaatsen van het reeds door anderen sinds jaren op gang gebrachte polarisatieproces.

Tegenover deze in de kerk optredende polarisatie propageren nu velen de z.g. conciliariteit.

Die term is vooral bekend geworden door een artikel van dr. A. H. van den Heuvel, de nieuw benoemde secretaris-generaal van de synode der Ned. Herv. Kerk. Hij schreef daarover een sindsdien veel besproken artikel in het Wending-nummer van jan. 1972.

Conciliariteit werd oorspronkelijk opgevat als het samenkomen van vele lokale kerken binnen het geheel van de universele kerk. Het werd zo min of meer een „geografisch”, een aardrijkskundig begrip. Door Van den Heuvel werd er daartegenover een „kwalitatieve” betekenis aan gegeven. Hij brengt het nl. in verband met het als het samenkomen en samenleven van diverse groepen binnen dezelfde kerk. Bij voorbeeld van de „horizontalen” en de „verticales”. We zouden daarnaast ook kunnen zeggen: van de „vrijzinnigen” en de „orthodoxen”. Conciliariteit heet dan voorzichtig, nederig, geduldig. Ze sluit in een dóórvragen tot men elkaar begrijpt. Ze zoekt gemeenschap. Conciliariteit staat daarom diametraal tegenover polarisatie. Die zoekt een stok om de hond te slaan, die wéét alles, die „proclameert”, die sluit buiten de gemeenschap, die gooit alles op één hoop.

Dit betoog van dr. Van den Heuvel zal nog wel vaak in discussie komen. Want het raakt een essentieel, en actueel aspect van het kerkelijke leven.

Ik wil hier een bijdrage laten volgen voor die discussie.

☆☆☆

Om te beginnen: het evangelie heeft zelf een sterk polariserend karakter. Op de derde bladzijven de bijbel lezen wij het bekende woord over een strijd, die er voortaan zal zijn tussen de mens en de slang, dat is: tussen de mens en de macht van het kwaad. Latere uitleggers hebben gesproken over een strijd tussen het „vrouwenzaad” en het „slangenzaad” met het uitzicht op Hem die eenmaal het slangenzaad zal vertreden. Nog in de bijbel gaat het over de oude slang de duivel en de satan die de gehele wereld verleidt (Openbaring 12:9). Een kerkvader als Augustinus ziet de strijd tussen het Rijk (de „stad”) van God en het Rijk (de „stad”) van de duivel reeds in het paradijs beginnen, eigenlijk al eerder: nog in de wereld van de engelen. Zijn boek over de „Stad Gods” is een grandioze visie

op een strijd, die eenmaal zal eindigen in een eeuwige Sabbat.

Het Oude Testament heeft vele voorbeelden van een Woord Gods, dat mensen en volken drijft in een strijd, een aanvechting die gaat tot op het bot. Bij de dagelijkse Schriftlezing viel mij bijvoorbeeld op, dat een profeet geroepen kan worden over volken en koninkrijken „om uit te rukken en af te breken om te verdelen en te verwoesten, om te bouwen en te planten” (Jer. 1:10). Aan zijn prediking zullen ook de mensen van zijn eigen volk „vallen en struikelen” (Jer. 6:15). Bij de profeet Jesaja is de Here „een steen waaraan men zich stoort, een rotsblok waarover men struikelt” (Jesaja 8:14).

In het Nieuwe Testament keren dezelfde motieven terug. De oude Simeon spreekt over het Jezus-kind in de tempel de profetische woorden: „Zie, deze is gesteld tot een val en opstanding van velen in Israël tot een teken dat weersproken wordt, opdat de overleggingen uit vele harten openbaar worden”. Daarbij kan men in de uitlegging zo ver gaan, dat Jezus niet alleen voor sommigen tot een val en voor anderen tot een opstanding zal zijn, maar voor dezelfde mensen tot een val moet worden opdat dezelfde aan Hem zullen opstaan. Intussen, welk een polarisatie heeft deze Jezus niet opgeroepen onder het Joodse volk tot op vandaag. Zelfs de Romeinse overheid wist geen raad met Hem. Tenslotte hebben ze Hem maar laten doodslaan aan een kruis.

☆☆☆

Het zijn evenwel niet alleen volken, onder wie het tot een scheiding der geesten komt door de werking van het evangelie. Ook de gemeente wordt daardoor getroffen.

Zonder het evangelie zou het nooit gekomen zijn tot een strijd als rondom Nicea en Chalcedon, de belijdenis van Jezus Christus als wezens-één met God de Vader, waarachtig God en waarachtig mens in de eenheid van de persoon. Soms vraag je je wel eens af: hoe is het mogelijk dat duizenden over zulke vragen in beroering zijn gekomen, en roverssynoden zijn gehouden, revolutie is gepleegd op de straten van Constantinopel over de vraag of Maria nu wel de Moeder Gods genoemd mag worden. Hoe is het mogelijk, dat Augustinus en Pelagius fel tegenover elkaar stonden en wel met als aanleiding een woord uit de Belijdenissen: „Geef wat Gij beveelt en beveel (dan) wat Gij wilt”. Erasmus en Luther over de vrije wil. Heeft Luther niet sterk gepolariseerd door Romeinen 3 vers 28 te vertalen met: „alleen door het geloof” (terwijl 't woord „alleen” in het oorspronkelijke grieks niet voorkomt). Had een rooms-katholiek polemist in die dagen niet volkomen gelijk door over de polariserende reformatoren te spreken, als de „vervloekte alleen-zeggers”? Alleen door het geloof, Christus alleen, genade alleen. Ongetwijfeld, menselijke eigenschappen, hebbelikheden en onhebbelikheden hebben in de kerkgeschiedenis een grote rol gespeeld. De synoden van de vroeg-christelijke kerk waren inderdaad dikwijls „roverssynoden”, sterk bepaald door politieke machtsstrevingen. Bekend is de grofheid van Luther tegenover zijn tegenstanders. De scheldwoorden van Calvijn klinken eeuwen nog door.

Nog dichterbij, zou Karl Barth niet te ver zijn gegaan door in 1934 het scherpe „Nein” te schrijven tegen Brunner, die een pleidooi voerde voor een natuurlijke theologie van het „aanknopingspunt” in de mens voor de verkondiging van het evangelie: zijn geweten, de aanspreekbaarheid voor het Woord Gods? En toch, eerst het eenzijdige Neen! van Barth, de uitspraken van de synode van Barmen in dezelfde tijd dat een christelijk verguld nationaal-socialisme zocht naar een tweede openbaringsbron in volk, ras, bloed en bodem, heeft helderheid gebracht in de verwarde situatie van de dertiger jaren.

☆☆☆

Eigenlijk heeft het evangelie een polariserende kracht ook in de onherhaalbaarheid en de enkelheid van een mens in zijn persoonlijk bestaan. Het is eerst door het evangelie, dat een mens komt in de tweestrijd. Hij wordt er toe geroepen te vechten tegen alles, dat hem van God aftrekt. Dat kan zelfs zo ver gaan, dat hij het uitschreeuwt: „Niet wat ik wens, het goede, doe ik, maar wat ik niet wens, het kwade, dat doe ik!” Hij voelt zich de gevangene, niet van de omstandigheden, niet van allerlei machten buiten hem, maar van een macht die uit hemzelf opkomt en in het moeras trekt. Daarom ook, ik, ellendig mens! wie zal mij verlossen uit het lichaam van deze dood? Of zou een mens die nog geen weet heeft van 't evangelie eerder tot deze wanhoopskreet komen dan 'n mens die het evangelie kent? De uitleggers hebben al eeuwen lang van mening verschild over de bekende passage uit Romeinen 7:13-26. Tegenwoordig tracht men dan tot een gemeenschappelijke opvatting te komen: dat de situatie van de mens die Christus nog

(vervolg op pag. 43)

H. LANGERAK - UTRECHT

PASSIEBLOMME

In de literatuur nemen de „Kindertotenlieder”, de rouwklachten over gestorven kinderen, een bijzondere plaats in. Zij behoren vaak tot de ontroerendste gedichten. Als voorbeelden in onze taal zijn te noemen „Constantijntje” van Vondel en „Jacobo trad met tegenzin ter snode wereld in” van de dichter Poot. Ook Zuidafrikaanse dichters hebben hun verdriet over kinderen die zij verloren, uitgeschreid in verzen. Het meest ontroerend deed dat, voor zover mij bekend, de dichter Totius, die vooral naam maakte door zijn berijming van de psalmen in het Zuidafrikaans.

Jakob, Daniel du toit (spreek uit du Too) werd in 1877 geboren te Paarl. Zijn vader, ds S. J. du Toit, liet hem het onderwijs volgen op de Duitse zendingsschool in Rustenburg. Later gaat hij theologie studeren en komt daarvoor zelfs naar ons land om aan de V.U. te promoveren op een proefschrift „Het Methodisme”. Het is dan 1903.

Terug in zijn vaderland wordt hij eerst predikant bij de Gereformeerde Gemeente van Potchafstroom en in 1911 professor aan de Gereformeerde Universiteit van die stad.

In 1920 verloor hij zijn jongste zoontje, één jaar oud. Het kind stierf aan „harsingvliesontsteking”. Drie weken lang heeft het zeer smartelijk geleden en moesten vader en moeder het zien wegteren „totdat die laatste kraggies met die laatste adem weggevlug het”.

Nog geen drie maanden later werd zijn oudste dochtertje, Wilhelmina, door een bliksemstraal dodelijk getroffen.

Het gebeurde op Oudejaarsdag, na het avondeten. De dichter was in een weemoedige stemming een eindje gaan wandelen. Daar het begon te onweren ging hij al vlug terug. Nauwelijk in de eetkamer werd hij opgeschrikt door een hevige onweerslag, die het huis op zijn grondvesten deed schudden. Op drie plaatsen sloeg de bliksem in, maar de huisgenoten in die kamers bleven ongedeerd. Wilhelmina echter, die een donker gordijn voor het raam van de eetkamer wilde hangen, werd onder haar oksel getroffen door een, langs het kozijn afglijdende, bliksemstraal die haar gehele lichaam doorboorde.

Dadelijk beurde haar vader haar van de grond, maar ze bleek reeds te zijn overleden. Op 2 januari 1921 werd zij begraven „naas haar broertjie wat sy so trou opgepas het”.

Wat hebben de ouders onder deze vreselijke gebeurtenissen geleden.

Totius klaagt zijn leed uit in verzen die hij opbergt en niet wil uitgeven. Op de vraag waarom hij ze later wel laat drukken, eerst na twaalf jaar, weet hij geen antwoord. „Hoe het ook sy, ek het eind'lik besluit om hulle bijeen te samel en uit te gee”.

Daaraan hebben we de bundel „PASSIEBLOMME” te danken.

De passiebloem is een tropische plant met bloemen waarin men, wat de vorm betreft, iets meent te zien van de doornenkroon van Christus en van Zijn wonden.

Het is hartverscheurend te lezen hoe de dichter dag in dag uit met het gebeurde bezig is.

Als hij terugdenkt aan de laatste minuten van zijn zoontje, hoort hij hem weer snikken.

Vier laatste snikkies
van my sterwende wig!...

Wat hier al immer,
immer gebeur...
'k Vergeet hul nimmer,
nimmermeer.

Vier lichte skrikkies
zonder een huiltjie,
net nog een kuiltjie
in die wangetjie weer.

Vier laatste knikkies,
salig en teer.
En dan is daar niks nie
niks nie meer.

Dan selfs geen snikkie,
geen roerinkie weer...
Maar ek vergeet hulle
nimmermeer.

Hij doorleeft weer de gevoelens die hem bestormden bij de begrafenis van het jongetje.

En o, die trekking van die graf
waarin jou kissie weggegly het:
ek het gewankel in my gang
tot hun my stil daar weggelei het.

Als hij tobt met vragen over dat moment in de eetkamer, dat fatale ogenblik, dan schiet hem door het hoofd dat hij zijn dochtertje had kunnen redden als hij één minuut vooruit had kunnen zien.

o Gee my maar net 'n sekonde
van voorwetenskap, en sy
was niet dáarin die vreeslike stonde
toen die onweerstraal van ons dag gly.

Maar die wanhoopssug om 'n enk'le sekonde
van voorwetenskap is verniet;
ons bly aan die wordende oomblik gebonde,
die onweerslag slaan en..... dit het geskied!

's Avonds bij het avondeten zitten zijn vrouw en hij aan tafel met een hart vol verdriet, als twee mensen die „wat makeer”, die iets missen, en beiden weten geen woord te vinden.

Trane en brood.
'n Diepe gswyg.
En twee wat makeer.
'n Gebed en 'n sug.
En elkeen wyk stil
In die eensaamheid weer.

Rusteloos is hij bezig met de vraag waarom het nu juist dat meisje, dat tere wicht, zó moest gaan. Met zoveel geweld.

Ek graaf met my gedagtes
in die geheimenis
en seek of daar geen antwoord
op al my raaisels is.

Maar het antwoord blijft uit en de pijngedachte blijft hem plagen.

o Die pyn-gedagte: My kind is dood!....
dit brand soos 'n pyl in my.

Die mense sien daar niks nie van,
en die Here alleen die weet wat ek ly.

Die dae kom en die nagte gaan;
die skaduw's word lank en weer kort;
die drywerstem van my werk weerklink,
en ek gaan op my kruisweg vort.

Maar daar skiet al deur 'n pyn in my hart,
só, dat my lewe se glans verdwyn:
Jou kind is dood met 'n vreeslike dood
en... ek gryp my bors van die pyn.

o, Die bliksemgedagte!..... Ja lieflingskind,
één straal het jou skone liggaam verskroei,
maar bliksemstrale sonder tal
laat my binneste brand en bloei.

Sy was so teer soos 'n vlindertjie,
sy 't lugtig omheen geswerf;
'n asempie wind kon haar vlerkies breek
en... kyk watter dood moes sy sterf.

Hoe weinig die kinders wat so moet sterf,
dis één uit die tienduisend-tal,
en ag! dat dit sy was en ek moes sien
dat sy dood in my arms val!

o Die pyn-gedagte: My kind is dood!...
dit brand soos 'n pyl in my;
Die mense die sien daar niks nie van,
en die Here alleen die weet wat ek ly.

Tenslotte weet hij dat er geen ander antwoord te geven valt dan dit:

Hul moes na die hemel,
en niks kon hul hou nie:
geen wag van een vader,
geen moeder se trou nie.

Ek het baie gesoek,
gevra na 'n teken;
ek het baie gepeins,
geraai en gereken;

maar niks wat vir my
die raaisel ontvou nie.....
Hul moes na die hemel,
en niks kon hul hou nie.

Tot zover de bundel „PASSIEBLOMME”, waaruit ik maar een klein deel citeerde. Genoeg om U iets te laten voelen van de grootheid van Totius' dichterschap.

Toelichting.

Bale (baje) = erg veel. Dae (daje) = dagen. Dis = dit is. Hul = zij. Oomblik = ogenblik. Soos = zoals.

A. J. MOGGRÉ

Evangelie-verbreding in Spanje

*

Twintig jaar geleden ontstonden de eerste contacten tussen de Vrijgemaakt Gereformeerde kerk te Rijswijk-ZH en de broederschap in Spanje. Deze contacten zijn niet opzettelijk gezocht. Misschien heeft iemand zich afgevraagd hoe de kerk van Rijswijk-ZH ertoe kwam om in Spanje evangeliserend werkzaam te zijn. De lezer zal begrijpen, dat men in Rijswijk niet voor een landkaart ging zitten om — geblinddoekt — met een speld in die landkaart te prikken en dat toen toevallig de punt van die speld in Spanje terecht kwam.

Wij zijn bij het begin van ons werk duidelijk door de Here Zelf op die weg geleid. Zakelijke bezigheden in Spanje brachten contacten tot stand en via deze contacten kwam de concrete vraag van Spaanse christenen: kunt u ons vanuit Holland aan bijbels helpen? Wie zo'n vraag op tafel krijgt heeft geen keus meer. Dan móet je helpen. En zo ontstond het evangeliserend werk van de kerk van Rijswijk. Het begon met het verzenden van bijbels, duizenden, en toen kwam van het een het ander. Brieven moesten beantwoord worden. Vragen om hulp in allerlei gevallen kwamen op ons af. Eén van die vragen was: kunt u ons helpen met de opleiding van een jongeman tot evangelist of predikant? Voor die opleiding ontwierpen wij een studieprogramma, dat voorzien was van de volgende inleiding.

„De kerkeraad van Rijswijk-ZH beoogt met de opleiding tot evangelist de betrokken jonge broeder uit Spanje te bekwalen in de Heilige Schriften in de zin, waarvan de apostel Paulus tot Timotheus spreekt, als hij deze vermaant het Evangelie der Waarheid te betrouwen aan getrouwe mensen, die bekwaam zullen zijn om ook anderen te leren (2 Tim. 2:2). Hij realiseert zich daarbij, dat de kerk der Reformatie, in de lijn der oude christelijke kerk voort mocht gaan de Waarheid der Schriften te belijden, en dat het nodig is, in de strijd der geesten in het heden, zich gedurig weer bij de Belijdenis der kerk, neergelegd in de Belijdenisgeschriften, aan te sluiten, wijl de vaders daarin het Woord beleden. De opzet van de opleiding is dan ook dat de betrokkene de Heilige Schriften zal lezen en daarbij, in de Nederlandse taal zal onderwezen worden in het verstaan van de Heilige Schriften, en in de Belijdenis der kerk, in welk Woord der vaders hij het Woord hore doorklinken.

Daartoe is nodig, dat hij in de eerste plaats onderwezen wordt in de Nederlandse taal, opdat hij in staat is kennis te nemen van de schatten der kerk, zoals de Here die in het bijzonder aan de kerken in de Nederlanden gegeven heeft, als daar zijn de Statenbijbel van 1637 met haar verklarende kanttekeningen, en latere schrift-uitleggingen in het Nederlands; de oecumenische belijdenisschriften en de drie formulieren van Enigheid, met haar bijbehorende verklaringen; — en verder van al wat de kerk van Rijswijk hem zal kunnen bieden in mondeling onderwijs van de daartoe aangewezen leraars, en in de literatuur, om de grote werken Gods in kerk- en wereldhistorie van oude en nieuwe tijd te leren verstaan, opdat hij tot het goede werk van het belijden en prediken der Waarheid tegenover de leugen van alle valse leer toegerust zij (2 Tim. 2:15, 16).”

Zo geschiedde het werk dat nu onder Gods gunst al bijna twintig jaar mag gebeuren. Eerst werd dit werk door een kleine kring „particulier” verzorgd, maar toen het groeide nam de kerkeraad de verantwoordelijkheid voor dit werk op zich. Hij benoemde een commissie, bij ons in de wandeling al gauw Spanje-commissie genoemd, en deze deed het werk. In de beste harmonie hebben de broeders van die commissie al die jaren het werk met plezier gedaan en het gaf onderling heel wat samenbinding.

In deze commissie en in de kerkeraad en gemeente zal in verband met dit werk de naam van onze overleden broeder R. Hui-zenga niet vergeten worden. Dankbaar blijven wij gedenken het onvoorstelbaar vele werk, dat hij verzet heeft. Voor eigen gemeente zaten er eveneens vele mooie kanten aan dit werk. Zo nu en dan hadden wij in onze kerkdiensten predikanten uit Spanje en dan was er gelegenheid met hen kennis te maken en uit hun eigen mond een en ander te horen over de christelijke kerk in Spanje. Enige jaren hadden wij hier ook een jonge man in de gemeente, die een opleiding volgde voor evangelist. Wat een goeie hebben wij aan hem beleefd. De jeugd uit die tijd zal de periode, dat hij voorzitter was van de jeugdvereniging, niet licht vergeten. Zo brachten de lasten ook lusten mee en kerkeraad en gemeente mogen met veel dank terugzien op deze jaren. Onze zusterkerken hebben daarbij zeer veel steun verleend. Trouwens zonder deze steun zouden wij dit werk niet hebben kunnen doen. Met eigen bescheiden mogelijkheden hadden wij nooit al die bijbels kunnen verzenden, boeken kunnen laten drukken en verspreiden, een kleine psalmberijming (19 psalmen) kunnen uitgeven, de opleiding van enkele Spanjaarden kunnen verzorgen en zoveel meer. Die zusterkerken zijn wij voor die hulp bijzonder dankbaar. Paulus dankt God voor — en is blij met — het deel heb-

ben van de Philippenzen aan de prediking van het evangelie. Die dank aan God en die blijdschap is er bij ons vanwege de hulp van onze zusterkerken. Zij hebben daardoor deel mogen hebben aan de prediking van het evangelie „van de eerste dag af tot nu toe”. De laatste kerkelijke scheuring bracht gelukkig geen stagnatie in het werk. De Here beschaamde onze hoop op Hem niet, al brachten die scheuringen voor verschillende kerken verdubbeling van inspanning teweeg. Door deze hulp was het ook mogelijk ds Juan Sanz te beroepen en te bevestigen tot predikant voor dit werk. In Barcelona begonnen mag hij nu verschillende goede contacten hebben waar hij aan huis onderwijst in de waarheid van Gods Woord. De verzorging van een in Amerika opgezette evangelische radio-uitzending vanuit Barcelona, eens per week, geeft hem bij dat werk veel steun en veel correspondentie in verband met binnenkomende reacties. Bovendien verzorgt hij de Spaanse editie van het bekende blad „In de Rechte Straat”, in het Spaans „En la Calle Recta” geheten. Bij dit werk hebben wij natuurlijk „ook onze teleurstellingen gekend”. Het meest zijn wij wel teleurgesteld geweest in enkele jonge broeders die hier een opleiding tot predikant kwamen volgen en dit niet konden of wilden voltooien. In de contacten met Spanje was er wel eens „kortsluiting” maar slechts in een enkel geval was dit van blijvende aard. Vaak moeten wij voorzichtig en wijs te werk gaan.

Achteraf zijn wij erg blij dat wij van meet af aan op het standpunt stonden dat Hollandse „bevoogding” niet gepast was. Wij hebben geprobeerd de broederschap te dienen en te helpen en blijven het op deze wijze graag doen zolang de Here dit mogelijk maakt. In de gemeenten zie je met je Nederlandse en gereformeerde ogen vaak dingen, die wij anders zouden doen en die naar onze vaste overtuiging ook beter anders gedaan konden worden. Wij spreken daar ook wel over als het pas geeft maar wachten ons er wel voor daarin te meesteren. Zie ik wel, dan is deze houding één van de belangrijkste redenen waardoor vele contacten al die jaren goed bleven. Zo leidde de Here ons en maakte het wel. Graag blijven wij dit werk met de hulp van de zusterkerken voortzetten. De broeders en zusters in Spanje zijn er blij mee. Daarom te meer make onze God velen met ons bereid en in staat met dit werk voort te gaan.

De financiën van het Spanje-werk

Zonder de geldelijke steun van zeer velen, zowel in binnen- als buitenland, was de groei van het Spanjewerk uiteraard niet mogelijk geweest. Ook financieel is dit werk in de afgelopen vijftien jaren rijk gezegend. In de mate waarin nieuwe vragen om hulp en nieuwe mogelijkheden tot steunverlening op onze weg werden geplaatst groeide ook het financiële budget. Verheugend daarbij is, dat door vele steeds terugkerende bijdragen van kerken en particulieren voor de ondersteuning van een groot aantal predikanten een vaste basis werd verkregen. Die ondersteuning betreft niet alleen tractementen, geheel of gedeeltelijk, maar ook reiskosten voor het bezoeken van verafgelegen evangelisatieposten. De kleine gemeenten in Spanje zijn verspreid en de afstanden zijn groot! En naast het geld, dat voor deze vaste verplichtingen nodig was, konden ook elk jaar flinke bedragen worden besteed voor de aankoop en verspreiding van bijbels en voor het literatuurwerk. Een groot aantal goede boeken en brochures werd in het Spaans vertaald, in onze opdracht gedrukt en of gratis of tegen een gereduceerde prijs verspreid. Dit laatste niet alleen in Spanje maar ook in de Spaans-

sprekende landen van Zuid-Amerika. Bijzondere vermelding, ook i.v.m. de daarmee gemoeide gelden, verdient wel de vertaling van Calvijns Institutie, waarvan 5000 sets van twee delen werden gedrukt. In de jaren 1965-1969 mochten wij voor al dit werk gemiddeld per jaar ongeveer f 65.000,— ontvangen. Hiervan was in die jaren ongeveer f 40.000,— bestemd voor ondersteuning en f 25.000,— voor bijbels, literatuur en diverse andere uitgaven. In 1970 werd ruim f 78.000,— ontvangen en in 1971 ruim f 97.000,—. Hoewel door de uitbreiding van het werk en ook door de uitzending van ds Sanz het bedrag bestemd voor ondersteuning in laatstgenoemd jaar op ongeveer f 60.000,— kwam, kon door de aanzienlijke stijging van de ontvangsten het literatuurwerk niet alleen doorgang vinden, maar ook verder worden gestimuleerd. In het jaar 1972 echter stegen de uitgaven tot ongeveer f 6.000,— per maand, nodig voor de vaste verplichtingen. Daar echter de ontvangsten weer terugliepen tot ruim f 78.000,— dreigt thans het literatuurwerk te moeten worden verminderd. Doordat in het voorgaande jaar een reserve kon worden gevormd behoeft gelukkig niet abrupt te worden afgebroken wat al op dit terrein in gang is gezet. Ook mogen wij zien op de mogelijkheden en de middelen die ons in het verleden werden geschonken en daaruit het vertrouwen putten voor de toekomst. Als de HERE bereid maakt, zullen wij dit werk mogen voortzetten.

P. J. W. Friso

Fonds Spanje-arbeid
Postrekening 21.04.53
t.n.v. Geref. Kerk (vrijg.)
Rijswijk-ZH.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Negentien Psalmen

in dankbare herinnering
aan Rens Huizenga

Dat kerkje in Rijswijk heeft al heel wat voor de spaanse broederschap gedaan. Haar leden sloten contacten met spaanse schuilkerkjes, brachten berichten tot ons over, bemoedigden en steunden de gelovigen ginds, kortom ze vormden een levend weefsel tussen de leden van Christus' lichaam, hier en in Spanje. Maar het kerkje van Rijswijk ging verder. Het zorgde dat Gods woord in vele, vele exemplaren door Spanje werd verspreid. Het zorgde dat er evangelisten en leraars werden klaargemaakt en uitgezonden. Het zorgde dat belangrijke boeken in het spaans werden vertaald en beschikbaar gesteld.

Als je dat alles overziet vraag je je af: hoe is het mogelijk, dat zulk een onbeduidende gemeenschap zulke grote zaken voor elkaar krijgt! En het beste komt nog. Het kerkje van Rijswijk zorgde, dat de spaans sprekende broeders — zowel in Spanje als in latijns Amerika — de beschikking kregen over een bundeltje psalmen. Jawel, sinds enkele jaren worden de psalmen, de lofzangen van Israël, waarboven de Heilige tronen wil zegt psalm 22, ook in de spaanse taal opgezonden.

Op het oog een onnozel boekje. Zoals vele belangrijke zaken zich onnozel aandienen. Calvijn begon, in zijn Straatsburgse ballingschap, met een bundeltje van 19 psalmberijmingen. Zijn onnozele werk is uitgegroeid tot een wereld-affaire. Overall waar de reformatie doordrong worden sedertdien de lofzangen Israëls gezongen: in Korea, Australië, Afrika, Indonesië, Verenigde Staten, geheel Europa — nu ook in latijns Amerika. En waar de psalmen gezongen worden blijkt de kerk mondig te zijn: alle leden mogen meezingen.

Merkwaardige zaak. Toen alle klaar gekomen spaanse rijm-psalmen in Rijswijk netjes waren uitgeschreven, getoonzet en opgesteld... bleek het eerste bundeltje uit negentien psalmen te bestaan. Net als Calvijns eerste kerkboekje, dat in 1539 verscheen. Overigens heeft dat laatste boekje er 23 jaar over gedaan (1539-1562) om uit te groeien tot een com-

pleet kerkboek. Volgens die rekening zou Rijswijk tot 1990 de tijd hebben om alle psalmen in een compleet psalter onder te brengen. U vraagt zich af, of Jezus Christus daar zo lang op moet wachten? Die vraag is juist. We zullen spoed moeten betrachten, om dit eenmaal begonnen werk tijdig af te krijgen.

—o—

Welke psalmen worden zo al in Spanje gezongen? Ik zal het u uitleggen; het is een kostelijke zaak.

Eerst natuurlijk psalm 1. De sleutel tot het boek der psalmen. Over de weg, die voor God open ligt; en die andere weg, die naar de ondergang leidt, die „zich verliest”. En over het dragen van vruchten.

Dan psalm 3, van David, op de vlucht voor eigen bloed. Hoort u die spanjaarden zingen: „velen staan tegen mij op en zeggen: bij God vindt gij geen hulp”? En dan te bedenken dat een protestant in Spanje een uitgestotene is. Zulke paria's zingen ootmoedig: „de verlossing is van de Heere; uw zegen zij over uw volk”.

Vervolgens psalm 5, van David. Een morgengebed van een nederig mens, die al zijn kracht en hulp alleen van God verwacht. „Verheugen zullen zich allen die bij U schuilen, altijd jubelen omdat Gij hen beschermt”.

Psalm 6, ook al van David, is een gebed in levensgevaar. Iemand, die met de dood geconfronteerd is — ook in Spanje kunnen broeders en zusters zwaar ziek zijn — en die de Heere voorhoudt: „wie zou U loven in het dodenrijk?”

Dan volgt psalm 23. Een van de bekendste psalmen. Over de goede Herder, die zijn leven stelt voor zijn schapen. Grazige weiden, rustige wateren, overvloedige bekers. Jawel — alleen voor wie gelooft. Want de realist ziet in Spanje wel wat anders. Maar onze geloofsgenoten juichen: „ik zal in het huis des Heeren verblijven tot in lengte van dagen”.

Psalm 25, alweer van David, zingt over de omgang met de Heere. „Heere maak mij uw wegen bekend, leer mij uw paden”. Dat zingen mensen, die nauwelijks de weg naar de kerk hebben leren kennen. Zijn wij van jongsaf zo vertrouwd met het huis des gebeds, dat wij er een soos van zouden willen maken — daarginds zingt men eerbiedig: „Ootmoedigen doet Hij wandelen in het recht en Hij leert ootmoedigen zijn weg”. Men klaagt de Heere zijn nood: „zie hoe talrijk zijn mijn vijanden (een hele straat vol) en met welk een boosaardige haat haten ze mij” (de burens storten hun vuilnis voor mijn deur).

Maar de jubel van psalm 33 ontbreekt gelukkig niet. Want „een lofzang betaamt de oprechten”. Wat zullen ze zingen bij hun castagnetten, hun banjo's en rinkelbanden, hun troms en hun hobo's. Of... kennen ze de psalmen alleen bij het harremonium? Laten we moed houden. Wat niet is zal in die warme landen zeker komen. Ze gaan daar vandaag of morgen de Heere een nieuw lied zingen met schoon spel, onder geschal van alle warmbloedige instrumenten. Dan kunnen wij matte kerkelingen eens een reisje naar Spanje organiseren om daar te leren de Heere psalm te zingen!

Psalm 42 leert de verstrooide christen zingen van het heimwee naar de levende God in zijn tempel. Als hij zich herinnert hoe hij — in verschillende spaanse steden, misschien ook wel in nederlandse kerken — eenmaal opging in een dichte drom kerkgangers... alle plaatsen bezet... terwijl hij nu op een eenzame plaats de Heere aanroept... Hebt u wel eens tranen vergoten, wanneer u onder kerktijd aan de lofzangen van Israël dacht terwijl u ziek, of in ballingschap, in revalidatie of over uw toeren, de kerkdienst moest missen?

Psalm 43 is van huis uit verbonden met de vorige. Het refrein is: „Hoop op God, want ik zal Hem nog loven — mijn verlosser en mijn God”. En geloof me: ze worden nooit beschaamd, die zo op Gods goedheid vertrouwen.

Psalm 51 is de psalm van Davids boete na grote zonde. Spanjaarden kunnen ook zondigen. Ook zij moeten de woorden kennen, de weg terug kennen, om genade te vinden.

Psalm 65 is de lofzang in stilheid; de ootmoedige zang van een vrijgesproken zondaar. Hij ziet in verbazing, dat God niet alleen onze zonden vergeeft — maar ons ook opnieuw zegent met het vette des aardrijks, de dauw van de hemel en de geur van het veld.

Psalm 68, eens de strijdzang van Hugenoten, zal ook de verdrukte zuiderlingen moed geven. Zoals de Heere in de woestijn voor zijn volk uittrok, in wolk en vuurgloed de baan vrij maakte, zo komt ook in Spanje Gods koninkrijk, het beloofde land, op het gebed der gelovigen.

Psalm 70 bevat zo'n gebed om spoedige hulp. Want ook in Spanje wordt dikwijls „haha!” geroepen. En ellendige gelovigen bidden daar: „Gij zijt mijn hulp en bevrijding; o Heere vertoef niet!”.

Het „nieuwe lied” van psalm 98 wordt daar nu ook al enkele jaren aangeheven. Er is daar nu beperkte vrijheid van eredienst. Mensen, wat zullen ze zingen: „De Heere heeft zijn heil bekend gemaakt, zijn gerechtigheid geopenbaard voor de ogen der volkeren”. „Hij heeft gedacht aan zijn genade en aan zijn trouw jegens het huis van Israël”.

Psalm 100 — de in heel Amerika verbreide Old hundredth — wordt nu ook onder de sinaasappelbomen gezongen. „De Heere is goed. Zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid”.

Een van de liederen hamaäloth is psalm 117. De kortste psalm — maar de sleutel en het refrein van ps. 118, van alle lofzangen: „looft de Heere, al gij spaans sprekende volkeren, prijst Hem, al gij natiën”.

En psalm 130 ging ook in het bundeltje. Het lied uit de diepte: schuldbelijdenis, vergeving, geloofsblijdenis. Bent u ook zo onder de indruk van de heerlijkheid der psalmen? En — dat zóveel moois in zó'n klein bundeltje gaat? En nog is het einde niet.

Psalm 131, het ootmoedige lied van de zelfverloochening, mocht niet ontbreken. De trotse spanjaard moet (net als de trotse nederlander) leren zingen: „Heere, mijn hart is niet hovaardig, mijn ogen zijn niet trots”.

Dan eindigt dit boekje met psalm 138: „ik zal U loven met mijn ganse hart”. Al zou Franco het horen (en hij mag) — ik zal U psalmen blijven zingen. Hij zelf zal U, o Heere, loven zodra hij mijn psalm eens goed heeft aangehoord. En dan zullen alle spaanse hoogheden zingen van de wegen des Heeren.

—o—

Deze 19 psalmen zijn nauwkeurig getoonzet op de internationale Geneefse melodieën. Het tijdperk van cultuurontaarding is overgeslagen. De psalmen van 400 jaar oud blijken levende moderne hymnen te zijn gebleven.

Terwijl Spanje slechts één maal in zijn ganse historie een berijmd psalmbundel heeft gekend (1606), welke door de geloofsvervolgingen onder leiding van de Inquisitie tot op een laatste exemplaar toe is uitgegroeid — is het koninkrijk Gods in onze jaren weer zingend binnengetroden in dit katholieke land.

Jawel, zingend. Want het Vocaal Ensemble van de NCRV onder leiding van Marinus Voorberg heeft dit boekje op de plaat gebracht. Voor een kleinigheid kopen onze broeders en zusters de gezongen psalmen. Ze leren die spelenderwijs meezingen. Halleluja!

MARC DE KLIJN — AMSTERDAM

Tussen geloof en skepsis

(II)

(SLOT)

■ De piëtistische achtergrond van Petter Moen

Bürki's analyse van Petter Moens dagboek is gebaseerd op een aantal „geloofsuitspraken” van Moen. Op het eigensoortige van deze uitspraken gaat Bürki nergens in. Evenmin besteedt hij aandacht aan Moens piëtistische achtergrond. Ik vermoed dat Bürki zelf sterke affiniteit heeft met deze piëtistische gedachtenwereld omdat hij hier ten eerste zonder meer aan voorbijgaat, ten tweede omdat het conflict tussen geloven en weten in hemzelf zo levensgroot aanwezig blijkt en ten derde omdat hij zo absoluut stelt dat de nieuwe mens in Petter Moen geboren is. Dit laatste moet m.i. dan wel op zeer mechanische althans onpersoonlijke wijze zijn geschied.

Wat mij bij het lezen van het originele dagboek heeft getroffen is de volstrekte eigensoortigheid van Petter Moens religieuze voorstellingswereld en zijn religieuze verlangens. Ik wil hiervan een aantal voorbeelden geven en vervolgens het geheel in een breder kader — dat van het piëtisme — plaatsen. Tenslotte meen ik, afwijkend van Bürki's opvatting, dat het dilemma tussen het geloof en de rede niet „typisch is voor het 20e eeuwse nihilisme”, maar dat de kiem van dit valse dilemma reeds in de gedachtenwereld van het piëtisme wordt gelegd. Wat het belang van Bürki's analyse betreft sluit ik mij overigens geheel aan bij de opmerking van ds Joh. Francke die in de bespreking van „Tussen geloof en skepsis” in het Nederlands Dagblad (5 juni 1972) stelde: Om het boek van Bürki goed te begrijpen dient men het dagboek zelf gelezen te hebben... Wij willen het boek van Bürki bij u aanbevelen. Want daaruit valt veel te leren, ook en eerst voor eigen leven. Want de centrale vragen voor jong en oud, geleerd en ongeletterd komen aan de orde, in bijbels licht...”

Het eerste motief van Moens religieuze verlangen is het overwinnen van zijn angst. De angst voor lichamelijke pijn en het mensonterende verraad dat middels deze foltering wordt afgedwongen.

Petter Moen roept daartoe zijn moeder aan in de hemel, dat zij voor hem moge bidden (9e dag). Op de 10e dag schrijft Moen:

„O had ik maar zo'n dapper hart als zij. Dan zou de angst zijn macht over mij verliezen. Moeder dacht altijd aan anderen. Daarin lag haar kracht. En in haar geloof in God. Moeder! Schenk mij je sterke hart en je geloof! Ik heb ze zo hard nodig. Ik wil proberen moeders weg te gaan.”

Het opmerkelijke van deze passage ligt m.i. hierin dat Moen blijkbaar van het voorbeeld van zijn moeder verwacht dat heilige kracht van haar op hem zal neerdalen, om hem te behoeden voor mishandelingen van de Duitsers.

Het tweede motief van Moens religieuze verlangen is een eind te maken aan zijn ellendige leven en een nieuwe begin te maken door te ZOEKEN naar geluk. Het geloof kan daartoe een weg zijn, is zijn mening en wellicht ook het lijden.

Op de 16e dag schrijft Moen dat hij gelooft God te kunnen vinden door lijden, angst en gebed maar hij is in twijfel of dit een kunststukje is dat hij met zichzelf uithaalt, of dat het werkelijk resultaat is van een geestelijke oefening. Op de 19e dag schrijft hij:

„In mijn nood bid ik tot de God van mijn ouders. Vader en moeder en vele anderen hebben talloze malen gezegd: Bid tot God en je zult de waarheid van Zijn Woord ervaren. Ik sta daar nog in grote verwarring tegenover — maar volg moeders stem. Jij daarbuiten: zwijg!!”

Moens voorstelling van een nieuwe leven brengt hij aldus onder woorden:

„Ik heb uit de grond van mijn hart voor mijn toekomst gebeden — dat ik iets anders zou mogen worden dan het vod dat ik mijn hele leven geweest ben. Voor mij is DAT de verlossing...”

Het derde motief van Moens religieuze verlangens is het bevrijd worden van zijn vleselijke lusten. Zijn strijd hiertegen is een onderdeel van het zoeken naar de verlossing. Moen is van mening (28e dag) dat er een psychologisch WONDER nodig is om hem te brengen waar hij naar verlangt; naar gezondheid, geestelijke en lichamelijke harmonie.

Op de 34e dag wordt openbaar op welke wijze Moen zich voorstelt God te zoeken: Ik kan me voorstellen dat je de hele wereld — bezit — familie — vrouw en kinderen — ja alles — als een ondukbare last van oppervlakkige dingen kan voelen in verhouding tot de enige hang en drang van de ziel: God te zoeken — in God te leven — voortdurend Gods wezen in zichzelf te beleven...”

Meer en meer komt Petter Moen over de ervaring te spreken wanneer hij nadent over God. Intellectuele of psychologische constructies helpen hem niet verder. Moen verwacht een plotselinge ommekeer in zijn zieleleven als „antwoord” op zijn aanhoudende gebed. Deze ommekeer blijft echter uit en gaandeweg wordt Moen's teleurstelling hierover openbaar. Zowel geloof als daden gaan boven zijn macht. God is de onbereikbare ongenaakbare en onkenbare grootheid, welke als het ware bewogen moet worden zich met een individueel leven bezig te houden.

Op de 38e dag drukt Moen zich als volgt uit: „Ik heb tot God gebeden — oprecht en in tranen — om mij een slip van de mantel des geloofs te schenken. Ik wil geheiligd worden. Dit is een woord voor mij. Dat betekent voor mij om tot de wortel van al het lage — vuile — onwaardige en waardeloze in mijn wezen door te dringen en het te bestrijden. Zonde heet dat.”

Op de 39e dag: „Ik moet troost en hulp zoeken in mijn gebed tot God en dat doe ik. Ik stort alles voor HEM uit — mijn smart — verdriet — woede — berouw — haat — hoop en vertwijfeling. Ik zeg als Jacob: Ik laat U niet gaan tenzij ge mij zegent”.

Op de 43e dag: „Ik dorst als een woestijnreiziger naar „het water des levens” — naar innerlijkheid — naar een grenzeloze rijkdom van het gevoel — naar de fata morgana der kunst — en naar religie”.

De toespitsing „nu of nooit” wordt steeds duidelijker wanneer Moen het volgende neerschrijft: „Als ik M19 (de gevangenis) uitga met dezelfde levensopvatting als toen ik hier kwam of van kort daarvoor... dan is het afgelopen met me — failliet. Daarom word ik elke dag en elk uur door gedachten opgejaagd en geplaagd en uiteengereten: nu moet er beslist worden. Nu of nooit. „Nu heb je rust. Hier heb je vrijheid!! tot zelfonderzoek en inkeer. Doe het en vind jezelf — of God — of niets”. Dat zegt... mijn ingeving. Ik wil zoveel mogelijk op die kaart zetten.” (44e dag).

In wezen zoekt Petter Moen een verlossing van de dood en van zijn heimelijk gekoesterde doodsverlangens (Hamletisme...) en wenst hij een toegang tot het eeuwige leven (Gods grazige weiden) maar hier op aarde geprojecteerd! En het is de moed der wanhoop die Moen ertoe dwingt te geloven dat er ook voor hem een „weg der verlossing” moet zijn.

Maar deze verlossing wordt nagestreefd BUITEN het geloof om. Moen bidt zonder in God te geloven met de verwachting van een fysieke en geestelijke verlossing hier en nu. Hij hoopt op een God in het wildeweg. IK BEGRIJP NIET WAT ER VAN ME TERECHT MOET KOMEN ALS IK DE HOOP OP GEESTELIJKE VERNIEUWING EN EEN HERBORNEN WORDEN TOT „GELOOF — HOOP EN LIEFDE” MOET OPGEVEN. DAN IS HET UIT MET MIJ.

Op de 56e dag: „De behoefte aan een nieu-

we levensbasis treedt steeds meer op de voorgrond...”

Dan volgt in feite de grote ommekeer: het uitblijven van de verlangde ervaring. De teleurstelling zet in als een grote leegte die gevoeld wordt na het gebed. Moen verwacht van het gebed (hetgeen contact met het goddelijke impliceert) dat het zijn ziel een toestroom van nieuwe kracht zal brengen en dat hem dat op een psychisch begrijpelijke of in ieder geval op een waarneembare wijze kenbaar zal worden gemaakt.

Voorlopig gaat Moen verder met bidden omdat dit de weg is van de ervaring. Maar uiteindelijk staakt hij zijn pogingen en Moens woorden op de 65e dag zijn dan ook: „De som van louter zulke (negatieve) ervaringen zal me dwingen te zeggen: Ik heb gezocht — maar niet gevonden. De definitieve stellingname van Moen ten aanzien van het geloof in God is tevoren reeds uitvoerig geschilderd.

Wat heeft dit alles nu met het piëtisme te maken? Welnu, ik meen dat zich in Moens religieuze veronderstellingen en verlangens, die ik hierboven chronologisch en als het ware climactisch heb weergegeven, een aantal trekken openbaren die zich onderscheiden van de traditioneel reformatische geloofsbeleving. Deze trekken zijn de volgende:

1. het geloof wordt niet langer ervaren als een vallen en opstaan, als een permanente strijd tegen de zonde opgevat, maar gezien als een (definitieve) overwinning op en bevrijding van de zonde. M.a.w. de gelovige wordt op een hoger niveau geplaatst dan de banale wereld waar de hartstochten en de twijfels heersen.
2. het centrale motief is niet meer de rechtvaardiging van het geloof maar juist deze wedergeboorte.
3. De genade ziet men niet als een belofte der vergeving, maar als een nieuw zijn, als kwaliteit, als kracht.

Bij de piëtistische geloofsbeleving staat de (subjectieve) ervaring voorop. De bekering is als het ware een goddelijke ingreep in het individuele leven, welke zich op een bepaald moment doet gelden. Het is dit moment waarop de „wedergeboorte” inzet.

Ik meen dat het verwachtingspatroon van Petter Moen aansluit bij deze religieuze opvattingen. Bij het piëtisme is de functie van het geloof ondergeschikt gemaakt aan de vruchten van het geloof en wordt de orthodoxe leer ondergeschikt gemaakt aan de levensheiliging. Bij Petter Moen is de geloofsfunctie geheel komen te vervallen en gaat het nog slechts om een fysieke geestelijke wedergeboorte.

Het accentverschil openbaart zich ook hierin dat het piëtisme niet zoals Luther spreekt over de gelovige als zijnde een „vrijgesproken aangeklaagde” maar van een „levende uit de dood”. Uit Moens uitspraken komt levensecht naar voren hoezeer hij met dit probleem van dood en leven heeft geworsteld. De piëtisten richtten zich vooral op de levenspraktijk — de levensheiliging. Een volkomen godzalig leven was volgens hun opvattingen reeds in dit aardse bestaan, in goddelijke kracht en zonder verontschuldigen voor de ware Christen mogelijk en realiseerbaar. Ook bij Petter Moen vinden we de hoop op een toegang tot „Gods grazige weiden” in DIT leven.

Ik meen dat de functie van het geloof en de voorstellingen omtrent God en Zijn genade reeds in het piëtisme zijn verminkt en dat het religieuze leven een aparte functie krijgt en geïsoleerd wordt uit het menselijk leven als totaliteit. Zodoende moet een conflict ontstaan tussen het geloven en het denken.

Er dringt zich een vergelijking op tussen Petter Moen en de filosoof Kant die eveneens uit piëtistisch milieu stamde.

Evenals Moen dit doet verklaarde Kant God tot een menselijke projectie.

Dit kan haast niet anders dan een reactie genoemd worden op een hieraan voorafgaande verminking van de geloofsfunctie. Waarbij in het oog moet worden gehouden dat ook onder dergelijke omstandigheden de subjectieve wilsbeslissing niet kan en mag worden uitgeschakeld.

Het treft mij echter dat Kant zich duide-

lijk heeft uitgesproken over de zgn. „Revolution der Gesinnung im Menschen”, waarbij het ging om de mens die zélf in staat zou zijn tot een zielsrevolutie. Ook Petter Moen streeft naar een door hem zelf bewerkte geestelijke en fysieke wedergeboorte.

Terwijl in mijn eerste artikel het accent kwam te liggen op het feit dat Petter Moen buiten het geloof om zijn verlossing trachtte te bewerken, zou ik hier willen stellen dat de richting en de aard van Petter Moens religieuze verlangens sterk zijn beïnvloed door een piëtistisch denkklimaat.

Vervolg van pag. 38

Polarisatie

niet kent hier beschreven wordt maar dat alleen in het geloof zo over deze mens gesproken kan worden. Alsof dit niet inhoudt, dat juist de mens die gelooft zichzelf telkens weer ontdekt als iemand die Christus nog niet kent.

Conclusie: we moeten wel ietwat voorzichtig zijn het woord en de zaak van de „polarisatie” uitsluitend negatief te beoordelen. In het evangelie zegt de Heer: „Meent niet, dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde; ... (eerder) het zwaard ... tweedracht”. Dat mag geen aanleiding voor ons zijn om nu al onze agressiviteit bot te vieren zoals helaas maar al te vaak is gebeurd. Maar tegelijk gaat het te vlot om polarisatie en conciliariteit met een „of” tegenover elkaar te stellen. Blijkbaar moeten wij door de polarisatie heen om de werkelijke vrede te verkrijgen. Door de tweestrijd in ons eigen hart.

☆☆☆

Hoe zich dan toch deze tweestrijd in de gemeente en het samenkomstkarakter van de verschillende groepen met elkaar te laten verbinden, laat zich voor alle tijden niet op een formule vastleggen. Het verstandigste is de brieven van Paulus aandachtig hierop na te lezen. Enerzijds de sterk polariserende brief aan de Galaten: vervloekt ieder die een ander evangelie brengt dan wat wij u verkondigd hebben. Anderzijds de dringende waarschuwing in de brieven aan de Korinthiërs tegen de partijschappen.

Het lijkt me nu de tijd om alle aandacht te richten op de eenzijdigheid van het evangelie.

☆☆☆

Zoals de lezers natuurlijk reeds lang hebben gemerkt is deze bijdrage in de discussie niet van mij.

Ze is van de hand van prof. Lekkerkerker. En ze verscheen in het Hervormd Weekblad van 18 oktober j.l. Ik had ze direkt apart geleid om ze in de Persschouw op te nemen.

Sindsdien is prof. Lekkerkerker van ons heen gegaan.

Wat hij voor de kerk betekende heeft ds Mooiweer in ons blad aangeduid in zijn warm gesteld „In memoriam”.

De Ned. Herv. Kerk, en speciaal zij die daarin trouw willen blijven aan het Evangelie zoals God dat in de tijd van de grote Reformatie weer uit de duisternis van de afvallige kerk in het volle licht plaatste, hebben in de laatste maanden wel zeer zware slagen ontvangen. En niet alleen zij, maar allen die het „Reformatoerisch erfgoed” willen bewaren. Eerst stierf prof. Haitjema, toen prof. Van Ruler, daarna prof. Van Niftrik, toen prof. Lekkerkerker en nu pas ds Boer. Juist van hen verwachtten we zoveel steun in de worsteling om in de storm van de „nieuwe theologie” het authentieke Evangelie trouw te blijven! Gods doen is altijd wonderlijk! Waarom, zo vragen we ons af, gingen deze mannen heen nu we ze meer dan ooit nodig hadden?

Het artikel van prof. Lekkerkerker dat ik overnam is het laatste dat hij geschreven heeft.

Het is zijn geestelijk testament.

Het is opvallend dat hij daarin net als prof. Van Niftrik, in het vroeger door mij overgenomen laatste artikel van diens hand, het centrale moment van het Evangelie in het volle licht plaatste.

Het is voor de kerk een zaak van zijn of niet zijn dat zij zich door Paulus, of beter gezegd: door de Heilige Geest, laat zeggen dat er geen ander Evangelie is dan dat ons in de Schrift wordt verkondigd. En dat wie een „ander Evangelie” brengt door God wordt vervloekt.

KAMPEN

C. VEENHOF

INGEZONDEN

In „Opbouw” van 8 december 1972 vermeldt Professor C. Veenhof onder de kop: „Hoe stemden de studenten van de Vrije Universiteit?” de percentages, die 2.000 V.U.-studenten en 700 G.U.-studenten hebben uitgebracht op twaalf door Veenhof genoemde partijen te weten: PvdA: 20,15%, KVP: 1,00%, VVD: 9,34%, ARP: 9,00%, D'66: 10,95%, CHU: 0,40%, DS '70: 3,16%, CPN: 6,00%, SGP: 0,12%, PPR: 31,80%, GPV: 0,60% en PSP: 12,80%.

Deze cijfers zijn interessant. Bij deze studenten werkte kennelijk de landelijke tendens (van de 6 zetels winst voor de VVD) is 37% afkomstig van de 18- tot 23-jarigen: in de militaire ligplaatsen met in overgrote meerderheid jeugdige dienstplichtigen stemde bijna 20% VVD) nog niet door. Interessanter is nog het commentaar van Veenhof. Veenhof meldt: „zo ongeveer 90% van de studenten heeft gestemd op een „linkse” partij”. Hij geeft echter niet aan wat hij met „linkse” partij bedoelt. Tel ik bij elkaar op de door hem vermelde percentages van PvdA, D'66, CPN, PPR en PSP dan kom ik aan 81,07%, bijna 9% tekort dus. Wat moet ik erbij tellen? VVD (0,34%) of DS'70 (3,16%)? Of misschien ARP (9,00%)? Wat in dat geval te doen met KVP en CHU? Welke partijen zijn bij Veenhof eigenlijk „rechts”?

Kortom: Wat bedoelt Veenhof met „links” en „rechts”? Is het de vroegere scheidslijn: al dan niet religiegebonden, dan zouden VVD en DS'70 „links” zijn en PPR „rechts”. Doet Veenhof mee met de huidige mode: al dan niet „progressief” (wat dat dan ook moge zijn) dan is de verwarring helemaal compleet.

- I. Is aan de orde de tegenstelling „collectief regelen („links”)” versus „eigen verantwoordelijkheid („rechts”)” dan:

„Links” o.a.:

PvdA (altijd)
CPN (altijd)
KVP (meestal)
ARP (dikwijls)

„Rechts” o.a.:

VVD (meestal)
CHU (dikwijls)
GPV en SGP (meestal)
Boerenpartij (altijd)

- II. Spreekt men over het probleem: moet er een kiesdrempel worden ingesteld (tegenstelling: mogen minderheden al („links”) dan niet („rechts”) worden onderdrukt, als een „hoger belang” zulks vordert) dan:

Vóór kiesdrempel o.a.:

PvdA, D 66, KVP
ARP, PPR

Tegen kiesdrempel o.a.:

VVD, GPV, SGP,
Boerenpartij

- III. Praten wij over „economische” problemen, dan:

„Links” o.a.:

KVP (bijna altijd)
ARP (bijna altijd)
CHU (dikwijls)
PPR (altijd)

„Rechts” o.a.:

VVD (dikwijls)
DS'70 (zeer vaak)
GPV (altijd)
SGP (altijd)

- IV. Hebben wij het b.v. over abortus, dan:

„Vrouw beslist” o.a.:

PvdA, VVD,
DS'70, D'66

„Anderen beslissen voor de vrouw” o.a.:

KVP, ARP, CHU,
PPR

Ik dacht dat wij er beter aan doen politieke partijen te beoordelen op hun programma en hun daden, in plaats van hen simpelweg in hokjes „links” of „rechts” in te delen.

Haarlem. 8 december 1972

Mr. J. M. Bast,
Lid Hoofdbestuur VVD

PERSBERICHT

Het Hoofdbestuur van de Vereniging van Verontrusten in de Gereformeerde Kerken „Schrift en Getuigenis”, heeft met teleurstelling kennis genomen van de besluiten van de generale synode van Dordrecht 1971-'72, mede gelet op het interview van prof. Kuitert in het V.U.-magazine (dec. 1972), waarin deze van de uitspraak (op donderdag 23 nov.) zegt dat ze „dubbelzinnig” is en ook bedoelde „dubbelzinnig” te zijn.

In zijn vergadering van 8 december j.l. heeft het Hoofdbestuur (in aanwezigheid van meerdere Bestuursleden van de Persvereniging „Waarheid en Eenheid”) zich uitvoerig beraden over de vraag, wat de Vereniging en haar leden nu te doen staat.

Het is tot de konklusie gekomen, dat de grens bereikt is en dat het geen zin meer heeft, zich nog eens opnieuw met bezwaarschriften tot een synode te wenden, aangezien deze toch niet door haar beoordeeld en beantwoord worden.

Het Hoofdbestuur is van plan, vóór het definitief zijn standpunt gaat bepalen, welke wegen nu moeten worden ingeslagen, eerst de Raad van Advies, de Ledenraad en geestverwante predikanten te raadplegen.

Op 6 januari 1973 zal het Hoofdbestuur met de Raad van Advies bijeenkomen. Op 20 januari dezelfde colleges met de Ledenraad.

Op 25 januari heeft de samenkomst met de predikanten plaats en op een nader te bepalen datum in het voorjaar een grote leden-

vergadering.

Beide laatste vergaderingen in samenwerking met de Persvereniging „Waarheid en Eenheid”.

Beide Besturen hopen langs deze weg te kunnen komen tot een juiste beoordeling van de synode-besluiten en tot een passend antwoord daarop.

(Andere bladen worden verzocht dit bericht over te nemen.)

KERKNIEUWS

SOEMBA-BORNEO (22)

Omdat wij zo heel gemakkelijk feestdagen en „gezellig thuis-zijn” met elkaar verbinden, willen we U ditmaal eens iets vertellen uit de familiekring-Goossens.

Zij zijn nu verhuisd naar het complex 'Parai Puluhamu' (Plaats van de goede Boodschap) te Rende en de ergste drukte zal wel achter de rug zijn. Maar alles is heus nog niet op orde.

Dominé, mevrouw en de vier kinderen (5, 7¹/₂, 9 en 10¹/₂ jaar) wonen daar samen met de familie-Tanahomba, het huispersoneel, de leerlingen en het chauffeursgezin.

En ieder heeft zo elke dag zijn eigen werk. Maar ze hebben toch in zekere zin ook een 'eigen leven' als gezin en daarin passeren blijde en ook moeilijke momenten.

De familie is in juli j.l. naar Soerabaja geweest. Er waren veel zaken te doen: kopen van materialen voor Rende, inkleren van

goederen, die uit Nederland waren verzonden en het was nodig om met z'n allen ook eens naar de dokter te gaan. Ja, dat doe je daar per vliegtuig en je bent er zo'n 14 dagen mee wég van je post. Ze moesten met Paultje nodig naar de oogarts en pa schrijft daarover:

„Volgens de oogarts zit er in de focus van het linkeroog een behoorlijk lidteken, veroorzaakt door een infectie. Die infectie is niet uitwendig geweest, maar was van binnenuit (b.v. ontstoken tandvlees of een ontsteking in een ander deel van het lichaam), waarbij zij via de bloedbaan 'toevalligerwijs' in het oog terecht is gekomen. Had ik hem op datzelfde moment, toen hij iets aan zijn oog voelde (hij voelde nl. geen pijn, maar zag ineens een zwarte plek) een antibioticum gegeven, dan was er wel een litteken gebleven, maar waarschijnlijk minder groot dan nu. De oogarts wilde het liefst dat ik elke drie maanden bij haar met Paultje langs kwam om te controleren of deze infectie zich eventueel herhaalt, wat helemaal niet hoeft, maar waar men altijd rekening mee moet houden, dat zo iets weer gebeuren kan. Het enige is dan, dat ze met een ophthalmoscoop tot diep in de focus kijkt om te zien of het litteken groter wordt. Ze heeft me geleerd dit instrument zelf te hanteren, zodat ik zelf die controle kan uitoefenen. Het was dus noodzakelijk zo'n apparaat aan te schaffen, een hele uitgave, maar een bitter noodzakelijke. Als we nog eens een polikliniek openen, dan is dit alvast het begin van een instrumentarium.”

De kosten van zo'n apparaat zijn echter te verwaarlozen, nl. f 135,—. Maar dat zo'n jochie (ruim 10 jaar) als gevolg van het niet tijdig behandeld kunnen worden, een vlek op z'n oog houdt, is van veel groter betekenis. Uitgezonden worden, als de fam. Goossens, is fijn. Zo iets ondervinden is echter wel moeilijk.

VROUWENKONTAKTDAG

Het tekort van de Vrouwenkontaktdag 1972 in Utrecht is weggewerkt.

Hartelijk dank aan allen, die daaraan hebben bijgedragen! De kommissie voor de volgende kontaktdag kan met een schone lei beginnen.

Namens de kommissie:
F. Lakerveld-Vos, Utrecht

ADRESSEN

Rotterdam: J. v. Eijdsen, Doezastraat 34b, Rotterdam-3004.

Steenwijk: Ds J. Stuij, Westercluft 24, Steenwijk, tel. 05210-4196.

Enschede-Zuid: Ds C. Bakker, Richard Holstraat 2, tel. 05420-12176; W. Kiers, scriba, Berghuizenbrink 18, tel. 05420-63844; A. Veenkant, diaconie, Hasselobrink 7, tel. 05420-62803.

RENDE-PROJECT

Verantwoording van de giften, ontvangen van 16 oktober 1972 t/m 17 januari 1973.

Particulieren: Mw.GA-B te Z 25,—; GA te 'sG 25,—; Mw.RB-S te G 25,—; JHB te Z 10,— (3x); Mw.GB te M 15,— (3x); Mw.TB-B te M 15,— (3x); Mw.GZB te S 100,—; MJB te D 25,—; Mw.LvdB-V te D 25,—; GJC te O 100,—; Mw.DC te A 10,—; Mw.LD te D 10,—; RGvD te Z 10,—; JCE te A 20,—; Kapsalon E te IJ 15,— en 100,—; APvE te A 25,—; Mw. CG-H te A 100,— (3x); AH te H 100,—; WGF vH te V 10,—; AWvdH te A 25,—; GK te Z 100,—; GK te D 10,—; JK te 'sG 10,—; MCvL te B 100,— (2x); ACvL te G 100,—; WM te D 15,—; JMM te H 40,—; Mw.WvM te D 10,—; HN te L 50,—; PP te 'sG 25,—; NLvR te Z 25,— en 35,—; ES te G 10,—; Mw.AHvdS te Z 25,—; Mw.JHS te A 25,—; KV te S 10,—;

ROdeV te W 10,—; LFV te 'sG 25,— (2x); Mw.AHV te E 20,—; JWV te 'sG 50,—; ABv W te V 3,— (3x); GHvW te Z 15,—; FZ te L 50,—; via de heer Smits van NN 25,—; via penningmeester SOS: EB te G 10,—; LV te V 20,—; WvW te L 25,—; CCB te U 50,— (3x); DKS te V 10,—; CV te S 10,— (3x); HvH te L 25,—; Mw.WMA te 'sG 100,—; JHS te 'sG 4,—; GSM te U 10,—; PvD te B 10,—; Mw. HHMvD te R 25,—; Mw.AB te D 10,—; JJG te B 72,—; GHvdW te Z 10,—; EB te S 100,—; Mw. JHS te Z 10,—; WRvD te L 15,—; AML te A 25,—; FH te H 10,—; Mw.FPJF te B 15,—; JB te S 10,—; WEHS te H 25,—; van Christ. Lagere School te Neede 182,—; overschot gemeente-uitstapje 's-Gravenhage Z-W 155,50.

Kerken: Geref. Kerk te Aalten-Winterswijk 87,69; Geref. Kerk te EnEschede-Zuid 200,—; Geref. Kerk te Spakenburg 150,—; Geref. Kerk te Utrecht 75,—.

Al deze giften (waarvoor hartelijk dank!) tezamen vormen een bedrag van f 4.620,19. De periode waarop deze verantwoording betrekking heeft is langer dan gebruikelijk was. De reden daarvan is dat sinds lang (de laatste brief is van 9 oktober) de postverbinding met Soemba is gestoord, waardoor wij ver-

geefs op nieuws hebben gewacht. Er is alleen bekend dat de verhuizing van ds Goossens naar Rende midden oktober heeft plaats gevonden.

Het is fijn dat deze mijlpaal onder 's Heren gunst werd bereikt. In de loop van 1½ jaar werd voor dit projekt in Nederland in totaal een bedrag van f 47.123,64 bijeengebracht. Is dat geen resultaat om dankbaar voor te zijn?

Volgens afspraak met ds Goossens gaan we nu de actie voor Rende afsluiten. Nogmaals allen, die door hun giften aan de realisatie van het projekt hebben meegewerkt, heel hartelijk dank namens de kerken op Soemba. We hopen U van de verdere gang van zaken op de hoogte te houden.

Mogen wij in het vervolg op Uw steun blijven rekenen? U kunt dit doen door Uw bijdrage te geven aan het gewone werk op Soemba (gironummer 1768194) t.n.v. Penningm. Zendingscomm. Geref. Kerk, 's-Gravenhage Z.W.) of voor de overtocht van het echtpaar v. d. Veen naar Soemba (gironummer 1314313 t.n.v. Penningm. SOS te Nederlandsche Rading).

Namens de Zendingscommissie,
F. H. van Faassen-Heuving,
penningmeesteresse

Met droefheid geven wij U kennis dat de Heere van ons heeft weggenomen in het Lingeziekenhuis te Leerdam, mijn lieve man, onze zeer zorgzame vader, groot- en overgrootvader

CORNELIS ROTH

op de gezegende leeftijd van 86 jaar.

- Leerdam: E. A. Roth-Uittenbogert
- Leerdam: W. A. Roth
- J. Roth-Stek
- Delft: A. van Doorne-Roth
- P. van Doorne
- Culemborg: C. Roth
- E. C. Roth-v. d. Hoek
- Hoogvliet: J. Booi
- Leerdam: L. Roth
- H. Roth-Lemmen
- Leerdam: N. Lemmen-Roth
- B. H. Lemmen
- Werkendam: E. van Genderen-Roth
- V. van Genderen
- Hellendoorn: A. G. Roth
- H. Roth-Klaver
- Hoogvliet: J. v. d. Werf-Roth
- G v. d. Werf
- Asperen: L. Roth
- A. Roth-Horden
- Klein- en achterkleinkinderen

Leerdam, 25 januari 1973
Noordwal 7

De begrafenis heeft inmiddels plaats gehad.

Graag zouden wij onze zuster gelukkig zien in een huwelijk. Zij is een dame van 48 jaar uit beschaafd milieu, slank en vlot type, 1.70 m lang, met opgewekt karakter. Ze wil graag een man met veelzijdige belangstelling. Zij houdt er van een gezellige sfeer te scheppen en bovenal iemand gelukkig te maken. Is er een heer die hierop durft reflecteren?

Brieven onder nr. 32 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Aangezien er in onze kleine gemeente weinig keus is, zoek ik, jongen van 19 jaar, langs deze weg

KENNISMAKING MET EEN MEISJE

Brieven onder nr. 33 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

EEN 6-PERSOONS ZOMERHUISJE

TE HUUR

te Wapenveld (Gld.)

Staat in een bosstrook, voorzien van gas, water, elektra en oliestook. Bezet van 1-14 juli.

G. ter Velde,
Flessenbergerweg 12, Wapenveld,
Tel. 05206-8504.

Drukkerij Steenbergen

BOEKWERKEN

PERIODIEKEN

HANDELSDRUKWERK

★

Slotlaan 220 - Zeist - Tel. 03404-12452

Redactieleden	Adres van de Redactie	Secretaris-penningm.:	Advertenties en druk	Geref. Persvereniging „Opbouw”
Ds H. Amelink	Ds H. Amelink,	W. Kaper,	Drukkerij	„Abonnementenadministratie
Ds G. Janssen	Lekdijk 82 b,	v. Lynden v. Sandenburglaan 16,	„Steenbergen”,	Rotterdamse Rijweg
Drs H. de Jong	Langerak (Z.-H.)	Utrecht.	Slotlaan 220, Zeist.	174, Rotterdam-8
D. W. L. Milo	Tel. 0 1843 - 232	Tel. 030-711450.	Tel. 0 3404 - 12452	Tel. 010 - 153535
Prof. C. Veenhof	Abonnementsprijs: f 20,— per jaar (bij vooruitbetaling)	Advertenties inzenden tot	Advertenties inzenden tot	Giro 40.49.45
Drs H. E. S. Woldring	Buitenland: Europa en zeepost f 30,— - Luchtpost f 50,—	dinsdagmorgen 10.00 uur.		